

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 10. januarija 1855.

List 3.

Sledeča slovenska prestava cesarske pesme, poverjene od Njegovega c. k. Veličanstva, je veljavna za vse dežele slovenskega jezika:

Cesarska pesem.

(Po Haydenovem napevu.)

1.

Bog ohrani, Bog obvari
Nam Cesarja, Avstrijo!
Modro da nam gospodari
S svete vere pomočjo!
Branimo Mu krono dedno
Zoper vse sovražnike;
S Habsburškim bo tronom vedno
Sreča terdna Avstrije.

2.

Za dolžnost in za pravico
Vsak pošteno, zvesto stoj,
Če bo treba, pa desnico
S serčnim upom dvigni v boj!
Naša vojska iz viharja
Prišla še brez slave ni,
Vse za dom in za Cesarja,
Za Cesarja blago, kri!

3.

Meč vojšaka naj varuje,
Kar si pridnost zadobi,
Bistri duh pak premaguje
Z umetnijo, znanostmi!
Slava naj deželi klije,
Blagor bod' pri nas domá:
Vsa, kar solnce je obsije,
Cveti mirna Avstrija!

4.

Terdno dajmo se skleniti;
Zloga pravo moč rodi;
Vse lahko nam bo storiti,
Ako združimo moči.
Brate vodi vez edina
Nas do cilja enega:
Živi Cesar, domovina:
Večna bode Avstrija!

5.

In s Cesarjem zaročnica,
— Ene misli in kervi,
Vlada milo Cesarica,
Polna dušne žlahnosti.
Kar se more v srečo šteti,
Večni Bog naj podeli:
Franc Jožefu, Lizabeti,
Celi hiši Habsburški!

V senožetih naših leži še veliko mertvega zaklada.

(Dalje.)

Ker se na vsaki zemlji ne obnaša dobro vsaka trava, nam je treba pazljivim biti, da po lastnosti zemlje: ali je suha in gorka, ali bolj močirna in merzla, izberamo travne semena; zakaj v mokri ne bojo take veselo rastle, ki hočejo imeti suho zemljo, in nasproti v suhi take ne, ktere so hčerke mokrega zemljišča.

Pa tudi na živino je gledati, katero redimo. Res je sicer, da travo, ki se prileže enemu plemenu, jedó tudi druge plemena; vendar so nekatere trave, ki teknejo nekterim plemenom bolj, nekterim manj. Skušnje učé, da izmed navadnih divjih in pa sejanih rastlin jih goveja živina 276 rada jé, 218 pa ne, — konj jih jé 262, 212 pa ne, ovca 387, 141 pa ne, kôza 149, 126 pa ne.

Po vsem tem, kar smo dozdej povedali, hočemo v kratkem pregledu rastline (trave) po njih vrednosti našim kmetovavcem pred oči postaviti, in ta pregled tako osnovati, da bomo naj pred imenovali rastline za suhe senožeti in spašnike, potem trave za bolj močirno zemljo; dostavljali bomo temu popisu, ktere rastline so bolj za spašnike, ktere bolj za senožeti, in pa: kateremu plemenu je ta, katerem je una rastlina bolj priležna.

Od rastlin za suhe spašnike in senožeti.

1. Trave.

Izmed velicega števila trav, ki rastejo po senožetih in spašnikih, bomo našli le tiste, ki so spoznane dobra, tečna živinska hrana (klaja).

1. Ojstrica (aira, Schmiele). Med mnogimi sortami ojstric je le tista, ki se imenuje zvita ojstrica (gebogene Sch.) tečna klaja, zlasti na spašnikih za ovce. Cveté mesca junia in julia; zori augusta in septembra; zraste 1 do 2 čevlja visoka. (Siva ojstrica, graue Sch., ni sicer veliko vredna klaja, pa to ima, da raste na naj slabejši zemlji; grivasta ojstrica raste celó v svižnu.

2. Lesičji rep (alopecurus pratensis, Wiesenfuchsschwanz) je ena naj boljših trav, toda globoko in močno zemljo ljubi, v kateri tako hitro raste, da se zamore trikrat kositi; cveté julia in augusta, zori augusta in sept., zraste 1 do 2 čevlja visoka. V suhi in pusti zemlji pa kmetovavec ž njo ne bo nikoli ničesar opravil, naj počenja kar hoče.

3. Rosula (anthoxanthum odor., gelbes Ruchgras) — to je tista trava, od ktere ima merva svoj posebni, prijetni duh. Raste tudi na zlo pešnih pašnikih in senožetih. Same rosule pa živina ne jé rada, posebno take ne, ki je bila pokošena, ko je že odcvéla. Če je v 100 funtih (1 centu) merve 1 ali 2 funta rosule, diši merva kaj prijetno. Cveté junija in julija, zori julija in augusta; zraste pol do poldrugi čevelj visoka.

4. Ovsula (avena elatior, Wiesenhafer, französ. Raigras) je naj več vredna med vsimi travami na senožetih zato, ker se je na močenih in gnojenih senožetih naj več pridela in je tečna klaja za živino, posebno če se meša z navadno ali pa z nemško deteljo. — Kdor hoče mervo na svojih senožetih obilo pomnožiti, naj poseje ovsule; prepričal se bo, da je ni trave čez ovsulo, ktera je med vsimi travami naj bolj pripravna za take zemljiša, ki imajo le začasne senožeti (senožeti za nekoliko časa) biti. Cveté junija do augusta; zori julija do septembra, zraste 2 do 4 čevlje visoka.

Je še več trav ovsulje sorte, ki se dobro sponašajo na pusti zemlji in so dobra klaja, pa zdatne niso.

(Dalje sledí.)

Gospodarske novice.

Rib si zaroditi kolikor kdo hoče.

Človek je vendar čudna glava! Zmiraj duhta in duhta, da kaj novega izduhta. Zdaj si že napravlja ribe, prave ribe v bajerjih in rečicah, kakor se mu poljubi. Francozi so to najdlji, čeravno Nemci, ki si vsako reč radi prilastujejo, zdej terdijo, da že pred 100 leti (1750—1760) je neki Jakobi v Hamburgu že ribe delal. Toliko je gotovo, da Francozi so to najdlbo poslednje leta tako deleč prignali, da že kupčujejo s postervi, katerih so si zaredili že več milijonov, in jih prodajajo.

Iz Francozkega se je ta najdlba razširila po Nemškem, v Švajco itd. in v malo letih bomo znali povsod

si rib zaroditi, kolikor bomo hotli. Kakor se od vsih krajev sliši, je to prav lahko, — dobiček pa bo za vse kraje velik, če bojo naše reke in bajerji spet polni rib.

V čem pa obstoji umetno zarejevanje rib? V temle: Znano je, da ribe (one) kader se dersté, pokladajo ikre (jajčka) na plitve mesta v vodi; po teh ikrah poliva dersteči on svoje mleko, — in to plodí jajčka. Kar ribe sicer same delajo (pa oplojenih iker gré v prosti vodi veliko pod zlo), posnemajo zdaj ljudje. Ribči vejo, kdaj je pri vsaki sorti rib čas derstenja. Takrat vjamejo nektere — njo in njega. Naj poprej nji trebuh od zgorej doli rahlo (ne premočno) stiskajo in tako iztisnejo ikre iz nje; potem vzamejo njega in ga tudi po trebuhu rahlo stiskajo, da izpuša mleko; v pripravni posodi pomešajo ikre s tim mlekom, in v 15 minutah začno ikre že gomizljati, kar je znamenje, da so uplenjene. Ko se to vidi, se denejo ikre v vodo. Kmali zlezejo ribice iz jajčk; na koncu života pa se jih derží še jajčja mrena, ki je mladim ribicam prva hrana. Ko je ta mrena zginila, je čas ribiči kaj jesti dajati, kar pa pred 8 dnevi ni potreba. Ko so ribice večje zrastle, naj se denejo v ribnjak, ki ima majhne luknjice, da ne morejo ven in druge požrešne ribe ne do njih, in za živež naj se jim dajejo take stvari, ktere so ribčem znane, da jih ribe vživajo. — Ko so postervi že večje in močnejše bile, so jih redili s prav drobno zrezanimi ovčjimi in volovskimi čevami, in potem so jih spustili prosto v bajer ali kakošno drugo vodo, v kateri enake ribe živé.

Leta 1844 je pariška učena družba (akademija znanstev) razpisala darilo za pospéh te važne znajdbe in v letu 1848 je imela v bajerjih, kjer so se te skušnje delale, že blizo 6 milijonov posterv.

Naj nihče ne misli, da je to prazna stvar. Popolnoma poterjena je, in tudi pri nas, ki imamo v marsikteri bistri vodi prostora za milijone posterv in družih rib, se bo ravnalo kmali tako. Naj bi umni ribči začeli skušati!

Odperto pismice našim županijam.

Kdor se hoče ženiti po pameti, naj se ženi, kadar je v takem stanu ali da pride saj po priženiu v tak stan, da bo mogel živeti z ženo in otroci, ki bi jih utegnila dobiti. Kdor se ženi, kakor dan današnji nekteri pravijo, le „na korajžo“, se bo kesal kadar bo že prepôzno, in „korajže“ mu bo kmali zmanjkalo, k večem tiste ne, ki si je bo kupoval v kerčmi, in s ktero bo razsajal doma nad ženo in otroci, kadar ne bo kruha od nikodar jemati.

Ker pa tega ne prevdari vsak, ki se gré ženit, naj prevdarijo to saj tisti, v katerih oblasti je dajati ženitne dovoljenja. Njih dolžnost je, da natanko pretehtajo: komu dovolijo se ženiti. In ta dolžnost izvira iz dvojege vzroka: prvič, da ubranijo gotove nadloge, v ktere se taki ljudje zakopljejo, ki se ženijo „na korajžo“; in drugič, da sosesko (občino) svojo obvarjejo beračev. Naj pomislijo, da otroci bolj gotovo pridejo ko zaslužek, in kdo bo redil njega ali njo, če še zbolí, in pa otroke, če jim stariši pomerjó?

Nektere soseske se dajo s tem oslepiti, da mislijo: „saj ga ne bo več nazaj v naš kraj“, če stanuje zdej kje drugod. Taka misel je napčna, ker tam, kjer zdej stanuje, ni dobil dovoljenja se ženiti, — potirali ga bojo v nadlogi v tisto sosesko nazaj, kjer je domá in ki mu je dovolila se ženiti. Nji bo prišel tedaj na glavo. In če se kdo tudi potikuje kod drugod, kjer bi ne imel biti, — al ni to krivica, ki se ptuji soseski naklada, da mora ona take beraške družine rediti?

Naj bi soseskine predstojniki, pa tudi duhovni gospodje, to resno prevdarili in po nobeni ceni ne pripušali tacih žentev, po katerih so revšina in nadloge gotove.

Pa „saj ne pripušajo takih žentev“: utegne kdo reči. Mi pa pravimo, da se pripušajo, in po taki skušnji še le te dni smo spisali to pismice.

Bila je te dni poroka v Ljubljani; ona je bila keršenca, on pa dninar (taberhar). Osa si je v službi prihranila 20 gold., on pa nič; še pred poroko mu je mogla nevesta praznično oblačilo iz zastave rešiti. Zdaj nima ona nič in on nič drugoga — kakor gorko ljubezen v merzlem stanišču. In ta dva sta — v osrečenje človeškega naroda! — dobila dovoljenje v zakon stopiti. Soseska (nekaj ur pod Ljubljano) mu je dovolila se ženiti.

Kaj pravite, častiti bravci, h taki ženitvi? — Kaj pravite h taki dovolitvi! Županija, ki je ta zakon dovolila, je morebiti mislila: „bota že skerbela, kako bota živela“. Mi pa ti županiji lahko povémo, kaj je nevesta odgovorila, ko jo je nekdo vprašal: kaj bo počela, če ne bo kruha? — „mi bo saj eden pomagal stradati, če bo že stradati treba“. — Naj prejme to tolažbo tudi tista županija, ki je podpisala dovoljenje v ženitev.

Starozgodovinski pomenki.

Korant — Kurent.

Basnosloven pretres od Davorina Terstenjaka.

Skoro vsi stari narodi so imeli svoje svete gore — prebivališča božanstev. Tako Gerki svoj Olymp, Kretarji svojo Ido, in pri starih Indih je sedež božanstev bila visoka Himalaja — to je, Zimelega. Razdeljuje pa to pogorje velika gora Maruve, Meruve, ali pa Meru, zato se veli Meru od besede marya, merya, nemški Mark, slovenski rema = Mark, Gränze.

V slovenski besedi rema nahajamo predstavljene čerke, kakor se to tudi v drugih besedah nahaja; n. p. se veli v sanskritu kara die Hand, slovenski raka — roka. Takošno prestavljanje ljubi slovenski jezik. V Primorji horvaškem se čuje večidel zajik namesto jazik die Zunge, ronac namesto norac, der Taucher; — primeri še lebud namesto belud, lužički spot namesto post itd. Po taki prestavi je tudi slovenska beseda rema, die Gränze, Gebirgsscheide postala, Zato se veli fara svetega Jurja na iztoku labudskih planin Remšnik¹⁾, ker ravno na gorski remi stoji.

Topla stran gore Meru se veli Kailasa, kar naravnost pomeni toplo (primeri latinski calidus, caligo, slovenski kaliti, glühendheissmachen, kovač železo kalí) — merzla pa se veli Himala, to je, hiemalis, himja — zimska.

Indi imajo to goro za središče sveta, v kateri je prámoč (Urkraft) božja skrita. Polna zlata je in diamantov po njih domišljajah, in na izmerni njeni planjavi so vsi raji, kraljestva, mesta in poslopja posamnih božanstev in svetnikov²⁾. Okrogla njena veršna planjava je raj Shiva-ta. Brežštevlni kari (keri, čeri, Felsenspitzen) okrog nje stojijo in so stebri prebivališč drugih božanstev. Veli se tudi Mandar, der Weltberg.

V ti besedi spet vidimo uno čudapolno podobnost (analogio) v stroji starih jezikov. Mandar ima koreniko v glagolu mand, in pomenja to kar latinsko mundare, od tod mundus. Po gerški se veli κοσμος, kar spet ima dvojni pomen, kakor latinski mundus, licht, rein, zierlich, in pa Welt. Ravno tako slovenska beseda svet pomeni Licht in pa Welt; beseda Welt je enaka z gerško βελα, Glanz, αβελος, rein, s keltiško bel heilig, in s slovensko bel, weiss, licht, s talijansko bello.

Znamenito je to, da besede, ktere lučno belino izrazujejo, tudi pomene sanctus, heilig, imajo. Tako se veli v indiskem jeziku svaitas beli, bilas pa pomeni

¹⁾ Naj imenitniša rodovina na Remšniku, ktera se je pozneje v Maribor preselila, se je imenovala Remic.

²⁾ Wahl. Erdbeschreibung von Ostindien II. str. 220 itd. Pis.